

Управління соціального захисту населення

Послуги, що надаються:

- інформаційно-консультаційні послуги, у т.ч. консультування щодо оформлення пільг;
- різні види соціальної допомоги (виплат);
- оформлення житлових субсидій;
- первинне призначення допомоги;
- санаторно-курортне лікування та оздоровлення

Управління соціального захисту населення	Адреса	Контактні телефони
Районні		
Балаклійського району	м. Балаклія, пл. Ростовцева, 4	(0249) 2-09-36
Барвінківського району	м. Барвінкове, вул. Освіти, 17	(0257) 4-12-36
Близнюківського району	смт Близнюки, вул. Незалежності, 39	(0254) 5-15-14
Богодухівського району	м. Богодухів, вул. Чернієнка, 6	(0258) 3-33-23
Борівського району	смт Борова, вул. Миру, 13	(0259) 6-11-28
Валківського району	м. Валки, пл. Центральна, 2	(0253) 5-27-63
Великобурлуцького району	смт Великий Бурлук, вул. Паркова, 2	(0252) 5-47-67
Вовчанського району	м. Вовчанськ, вул. Соборна, 100	(0241) 4-27-53

Управління соціального захисту населення	Адреса	Контактні телефони
Дворічанського району	смт Дворічна, вул. 35-ї Гвардійської Дивізії, 7	(0250) 7-77-52
Дергачівського району	м. Дергачі, вул. залізнична, 31	(0263) 3-02-05
Зачепилівського району	смт Зачепилівка, вул. Паркова, 56	(0261) 5-15-81
Зміївського району	м. Зміїв, вул. Гагаріна, 22	(0247) 3-49-30
Золочівського району	смт Золочів, пл. Слобожанська, 2	(0264) 5-16-78
Ізюмського району	м. Ізюм, вул. Гагаріна, 1	(0243) 3-11-67
Кегичівського району	смт Кегичівка, вул. Волошина, 30	(0255) 3-13-05
Коломацького району	смт Коломак, вул. Соборна, 5	(0266) 5-64-72
Красноградського району	м. Красноград, вул. Бельовська, 84	(0244) 7-39-34
Краснокутського району	смт Краснокутськ, вул. Заклепенка, 8	(0256) 3-10-18
Куп'янського району	м. Куп'янськ, пл. Центральна, 12	(0242) 5-15-16
Лозівського району	Лозівський район, с. Катеринівка, вул. Шкільна, 18	(0245) 2-62-39
Нововодолазького району	смт Нова Водолага, вул. Воскресенська, 3	(0240) 4-26-11
Первомайського району	м. Первомайський, вул. Соборна, 17	(0248) 3-23-28

Управління соціального захисту населення	Адреса	Контактні телефони
Печенізького району	смт Печеніги, вул. 1-го Травня, 1	(0265) 6-22-14
Сахновщинського району	смт Сахновщина, вул. Тарасів Шлях 68	(0262) 3-27-01
Харківського району	м. Харків, пр. Гагаріна, 157а	(057) 721-18-97
Чугуївського району	м. Чугуїв, вул. Старонікольська, 35	(0246) 2-24-54
Шевченківського району	смт Шевченкове, вул. Центральна, 13	(0251) 5-72-61
Міські		
Міста Ізюм	м. Ізюм, вул. Соборна, 20	(0243) 2-22-33
Міста Куп'янськ	м. Куп'янськ, вул. 1-го Травня, 6	(0242) 5-31-71
Міста Лозова	м. Лозова, 4-й м/р-н, 73	(0245) 5-40-01
Міста Люботин	м. Люботин, вул. Слобожанська, 41/2-1	(057) 741-18-05
Міста Первомайський	м. Первомайський, 4-й м/р-н, 21	(0248) 3-50-15
Міста Чугуїв	м. Чугуїв, вул. Старонікольська, 20, секція А	(0246) 2-24-10
Департамент праці та соціальної політики Харківської міської ради	м. Харків, вул. Сумська, 64, 5-й поверх	(057) 760-77-84

Управління соціального захисту населення	Адреса	Контактні телефони
Районні в м. Харкові		
Індустріального району	м. Харків, вул. Бібліка, 6	(0572) 93-20-49
Київського району	м. Харків, вул. Сумська, 78	(057) 700-54-23
Московського району	м. Харків, вул. Гвардійців-Широнінців, 38г	(057) 364-68-37 364-68-41
Немишлянського району	м. Харків, пр. Льва Ландау, 48	(057) 392-50-07
Новобаварського району	м. Харків, вул. Різдвяна, 1	(057) 712-50-83
Основ'янського району	м. Харків, пр. Гагаріна, 7	(057) 732-42-61
Слобідського району	м. Харків, пров. Вишневий, 3	(057) 721-21-32
Холодногірського району	м. Харків, вул. Коцарська, 54	(057) 712-49-75
Шевченківського району	м. Харків, вул. Тобольська, 65	(057) 340-28-44

Управління Пенсійного фонду України

Послуги, що надаються:

- призначення і виплати пенсій

Управління Пенсійного фонду України	Адреса	Контактні телефони
У Балаклійському районі	м. Балаклія, вул. Соборна, 45	(0249) 2-38-72 2-27-77 2-29-55
У Барвінківському районі	м. Барвінкове, вул. Першотравнева, 16	(0257) 4-13-77
У Близнюківському районі	смт Близнюки, вул. Свободи, 46	(0254) 5-11-96
У Богодухівському районі	м. Богодухів, пл. Бурлака, 7	(0258) 3-41-73
У Борівському районі	смт Борова, вул. Миру, 9	(0259) 6-19-97
У Валківському районі	м. Валки, вул. Пушкіна, 26	(0253) 5-23-02
У Великобурлуцькому районі	смт Великий Бурлук, вул. Транспортна, 56б	(0252) 5-28-99
У Вовчанському районі	м. Вовчанськ, вул. Шевченка, 2	(0241) 4-53-31
У Дворічанському районі	смт Дворічна, вул. Осеніна, 2	(0250) 7-77-32
У Дергачівському районі	м. Дергачі, вул. залізнична, 31	(0263) 2-04-87
У Зачепилівському районі	смт Зачепилівка, вул. Центральна, 56	(0261) 5-16-97
У Зміївському районі	м. Зміїв, вул. Гагаріна, 13	(0247) 3-00-20

Управління Пенсійного фонду України	Адреса	Контактні телефони
У Золочівському районі	смт Золочів, вул. Центральна, 18	(0264) 5-07-05
В Ізюмському районі	м. Ізюм, пр. Незалежності, 2	(0243) 3-11-36
У Кегичівському районі	смт Кегичівка, вул. Волошина, 34	(0255) 3-22-26
У Коломацькому районі	смт Коломак, пров. Свободи, 2а	(0266) 5-63-26
У Красноградському районі	м. Красноград, вул. Бєльовська, 90	(0244) 7-39-23
У Краснокутському районі	смт Краснокутськ, вул. Миру, 152	(0256) 3-24-47
У Куп'янському районі	м. Куп'янськ, вул. Петра Іванова, 1	(0242) 5-10-38
У Лозівському районі	м. Лозова, вул. Котляревського, 9	(0245) 5-39-00
У Нововодолазькому районі	смт Нова Водолага, вул. Воскресенська, 3	(0240) 4-26-70
У Первомайському районі	м. Первомайський, 1/2 м/р-н, 19-а	(0248) 3-61-83
У Печенізькому районі	смт Печеніги, вул. Незалежності, 52	(0265) 6-14-51
У Сахновщинському районі	смт Сахновщина, вул. Тарасів Шлях 68	(0262) 3-28-50
У Харківському районі	м. Харків, вул. Євгена Котляра, 4	(057) 712-10-47
У Чугуївському районі	м. Чугуїв, вул. Лєонова, 4а	(0246) 2-34-86
У Шевченківському районі	смт Шевченкове, вул. Лєрмонтова, 7	(0251) 5-13-60

Управління Пенсійного фонду України	Адреса	Контактні телефони
Районні в м. Харкові		
В Індустріальному районі	м. Харків, вул. Бібліка, 36	(0572) 94-17-10
У Київському районі	м. Харків, пл. Свободи, 5, Держпром, 2-й під., 3-й пов.	(057) 715-60-26
У Московському районі	м. Харків, вул. Валентинівська, 226	(0572) 65-05-41 703-64-79
У Немишлянському районі	м. Харків, пр. Московський, 198/3	(057) 392-01-24
У Новобаварському районі	м. Харків, пл. Свободи, 5, Держпром, 4-й під., 1-й пов.	(057) 705-11-75
В Основ'янському районі	м. Харків, вул. Гольдбергівська, 15	(057) 732-12-98 732-02-97
У Слобідському районі	м. Харків, вул. Дизельна, 8	(0572) 52 91 41
У Холодногірському районі	м. Харків, пл. Свободи, 5, Держпром, 1-й під., 1-й пов.	(057) 781-61-20
У Шевченківському районі	м. Харків, пр. Науки, 40	(057) 702-62-86

Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді

Послуги, що надаються:

- послуги сім'ям з дітьми, у т.ч. сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах;
- інформаційно-консультаційні послуги;
- послуга посередництва (медіація) у вирішенні існуючих проблем та конфліктів;
- оцінка потреб сім'ї та її членів;
- соціальний супровід сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах;
- надання першої психологічної допомоги та підтримки, у т.ч. внутрішньо переміщеним особам, учасникам АТО, їх сім'ям;
- послуга представництва інтересів;
- сприяння організації та роботі груп взаємодопомоги та взаємопідтримки;
- послуга з влаштування до сімейних форм виховання, у т.ч. соціальне супроводження прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу;
- послуга соціальної адаптації;
- послуга соціальної інтеграції та реінтеграції;
- послуга екстреного та кризового втручання;
- послуга консультування;
- послуга соціальної профілактики

Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді	Адреса	Контактні телефони
Районні		
Балаклійського району	м. Балаклія, пл. Ростовцева, 4	(0249) 2-07-38
Барвінківського району	м. Барвінкове, вул. І. Плиса, 1	(0257) 4-11-26
Близнюківського району	смт Близнюки, вул. Незалежності, 39	(0254) 5-21-41
Богодухівського району	м. Богодухів, вул. Чернієнка, 6	(0258) 3-45-65
Борівського району	смт Борова, вул. Центральна, 1, к. 38в	(0259) 6-12-49
Валківського району	м. Валки, вул. Стадіонна, 4, к. 3	(0253) 5-24-04
Великобурлуцького району	смт Великий Бурлук, вул. Центральна, 22а	(0252) 5-49-06
Вовчанського району	м. Вовчанськ, вул. Соборна, 75	(0241) 4-49-85
Дворічанського району	смт Дворічна, пров. Спортивний, 14	(0250) 7-77-70
Дергачівського району	м. Дергачі, пл. Перемоги, 1, Будинок культури, 2-й пов. к. 224, 227	(0263) 3-20-96 2-04-85
Зачепилівського району	смт Зачепилівка, вул. Паркова, 21	(0261) 5-12-30
Зміївського району	м. Зміїв, вул. Гагаріна, 2	(0247) 3-00-27
Золочівського району	смт Золочів, пл. Слобожанська, 3, к. 18	(0264) 5-03-08

Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді	Адреса	Контактні телефони
Ізюмського району	м. Ізюм, пл. Центральна, 1	(0243) 2-11-29
Кегичівського району	смт Кегичівка, вул. Волошина, 79	(0255) 3-22-50
Коломацького району	смт Коломак, вул. Гетьмана Мазепи, 17	(0255) 3-22-50
Красноградського району	м. Красноград, 3-й м/р-н, молодіжний центр	(0244) 7-71-03
Краснокутського району	смт Краснокутськ, вул. Охтирська, 1	(0256) 3-25-55
Куп'янського району	м. Куп'янськ, вул. Садова, 52	(0242) 2-21-25
Лозівського району	м. Лозова, вул. Лозовського, 10а	(0245) 2-34-65
Нововодолазького району	смт Нова Водолага, вул. Воскресенська, 6	(0240) 4-24-43
Первомайського району	м. Первомайський, вул. Соборна, 16, к. 36	(0248) 3-28-82 3-56-12
Печенізького району	смт Печеніги, вул. Незалежності, 48	(0265) 6-18-20
Сахновщинського району	смт Сахновщина, вул. Шмідта, 10, к. 11	(0262) 3-14-67
Харківського району	м. Харків, Григорівське шосе, 52	(057) 370-09-45
Чугуївського району	м. Чугуїв, вул. Червономанежна, 32	(0246) 2-23-75
Шевченківського району	смт Шевченкове, вул. Лермонтова, 7	(0251) 5-17-02

Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді	Адреса	Контактні телефони
Міські		
Міста Ізюм	м. Ізюм, вул. Покровська, 32, к. 5а	(0243) 2-85-71
Міста Куп'янськ	м. Куп'янськ, вул. 1-го Травня, 6	(0242) 5-17-27
Міста Лозова	м. Лозова, 3-й м/р-н, 38, 1-й під.	(0245) 5-15-11
Міста Люботин	м. Люботин, вул. Слобожанська, 26	(057) 741-09-63
Міста Первомайський	м. Первомайський, 1/2 м/р-н, 56, к. 3	(0248) 3-21-97
Міста Чугуїв	м. Чугуїв, вул. Старонікольська, 20	(0246) 2-33-45
Харківський міський центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді «Довіра»	м. Харків, пл. Свободи, 5, Держпром, 6-й під., 6-й пов.	(057) 705-61-63
Районні в м. Харкові		
Індустріального району	м. Харків, вул. Бібліка, 20/8	(0572) 94-76-33
Київського району	м. Харків, вул. Алчевських, 5	(057) 700-52-85 700-52-88
Московського району	м. Харків, вул. Руслана Плоходька, 3	(057) 759-84-39
Немишлянського району	м. Харків, вул. Танкопія, 11/1	(057) 392-46-70
Новобаварського району	м. Харків, вул. Конторська, 35	(057) 712-22-85 777-02-23

Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді	Адреса	Контактні телефони
Основ'янського району	м. Харків, вул. Богдана Хмельницького, 8	(057) 732-44-80
Слобідського району	м. Харків, вул. Плеханівська, 42, к. 42, 44–47	(057) 725-26-86 725-26-87
Холодногірського району	м. Харків, вул. Полтавський шлях, 46, к. 1–3	(057) 734-90-62
Шевченківського району	м. Харків, пл. Свободи, 5, Держпром, 6-й під., 8-й пов.	(057) 702-11-36 702-55-54

Територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг)

Послуги, що надаються:

- послуга догляду вдома;
- послуга денного догляду;
- послуга соціальної адаптації;
- послуга представництва інтересів;
- послуга посередництва

Територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг)	Адреса	Контактні телефони
Районні		
Балаклійського району	м. Балаклія, пл. Ростовцева, 4	(0249) 2-91-23
Барвінківського району	м. Барвінкове, вул. Калинова, 11	(0257) 4-14-14
Близнюківського району	Близнюківський р-н, с. Уплатне, вул. Шумовського, 2	(0254) 5-11-84
Богодухівського району	м. Богодухів, пл. Героїв Чорнобиля, 2	(0258) 3-30-32
Борівського району	смт Борова, вул. Миру, 19	(0259) 6-91-03
Валківського району	м. Валки, вул. Харківська, 34	(0253) 5-33-09
Великобурлуцького району	смт Великий Бурлук, вул. Весняна, 37	(0252) 5-41-12
Вовчанського району	м. Вовчанськ, вул. Соборна, 50	(0241) 4-41-38 4-58-42

Територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг)	Адреса	Контактні телефони
Дворічанського району	смт Дворічна, вул. Садова, 4	(0250) 7-61-61
Дергачівського району	м. Дергачі, вул. 23-го Серпня, 1а	(0263) 3-42-82
Зачепилівського району	смт Зачепилівка, пров. Спортивний, 5	(0261) 5-19-43
Зміївського району	м. Зміїв, вул. залізнична, 61а	(0247) 3-33-81
Золочівського району	смт Золочів, пл. Слобожанська, 10	(0264) 5-15-43
Ізюмського району	м. Ізюм, вул. Гагаріна, 1	(0243) 2-15-28
Кегичівського району	смт Кегичівка, вул. Волошина, 36	(0255) 3-15-39 3-14-01
Коломацького району	смт Коломак, вул. Соборна, 1	(0266) 5-61-28
Красноградського району	м. Красноград, ул. 19-го вересня, 77	(0244) 7-32-70
Краснокутського району	смт Краснокутськ, вул. Миру, 138	(0256) 3-19-30
Куп'янського району	м. Куп'янськ, пл. Центральна, 12	(0242) 5-12-81
Лозівського району	Лозівський район, с. Світловища, вул. Слобожанська, 1	(0245) 6-12-58
Нововодолазького району	смт Нова Водолага, вул. Воскресенська, 6	(0240) 4-24-21
Первомайського району	м. Первомайський, вул. Юності, 25	(0248) 3-21-90

Територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг)	Адреса	Контактні телефони
Печенізького району	смт Печеніги, вул. Поштова, 41	(0265) 6-14-81
Сахновщинського району	смт Сахновщина, вул. Тарасів Шлях 68	(0262) 3-28-68
Харківського району	м. Харків, пр. Гагаріна, 157а	(057) 721-19-02
Чугуївського району	м. Чугуїв, бульв. Комарова, 11	(0246) 2-32-18
Шевченківського району	смт Шевченкове, пров. Перемоги, 15	(0251) 5-16-34
Міські		
Міста Ізюм	м. Ізюм, вул. Пушкінська, 34	(0243) 2-17-54
Міста Куп'янськ	м. Куп'янськ, вул. Студентська, 41	(0242) 5-33-09
Міста Лозова	м. Лозова, вул. Дикого, 6	(0245) 2-57-94
Міста Люботин	м. Люботин, вул. Шевченка, 15в	(057) 741-40-41
Міста Первомайський	м. Первомайський, 4-й м/р-н, 15а	(0248) 3-31-49
Міста Чугуїв	м. Чугуїв, вул. Старонікольська, 20	(0246) 2-32-01
Районні в м. Харкові		
Індустріального району	м. Харків, вул. 12-го Квітня, 8	(057) 94-26-05
Київського району	м. Харків, вул. Кирпичова, 12	(057) 706-32-47

Територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг)	Адреса	Контактні телефони
Московського району	м. Харків, вул. Валентинівська, 23г	(057) 703-62-11
Немишлянського району	м. Харків, бульв. Богдана Хмельницького, 10а	(057) 713-73-72
Новобаварського району	м. Харків, вул. Власенко, 14	(057) 783-98-53
Основ'янського району	м. Харків, вул. Богдана Хмельницького, 13	(057) 732-49-18
Слобідського району	м. Харків, пров. Решетняківський, 3	(057) 737-15-33
Холодногірського району	м. Харків, вул. Велика Панасівська, 34а	(057) 712-00-63
Шевченківського району	м. Харків, пр. Перемоги, 77а	(057) 336-74-68

Центри зайнятості

Послуги, що надаються:

- інформаційно-консультаційні послуги;
- працевлаштування;
- отримання нових професій, перенавчання та перекваліфікація, у т.ч. отримання ваучерів на оплату навчання;
- взяття на облік, отримання допомоги по безробіттю;
- відкриття власної справи

Центри зайнятості	Адреса	Контактні телефони
Районні		
Балаклійський	м. Балаклія, вул. Соборна, 93а	(0249) 2-07-47
Барвінківський	м. Барвінкове, вул. Б. Хмельницького, 5	(0257) 4-30-03
Близнюківський	смт Близнюки, вул. Свободи, 24	(0254) 5-13-68
Богодухівський	м. Богодухів, вул. Моргунова, 7	(0258) 3-02-31
Борівський	смт Борова, вул. Поштова, 4б	(0259) 6-17-99
Валківський	м. Валки, пров. Сковороди, 1а	(0253) 5-15-52
Великобурлуцький	смт Великий Бурлук, вул. Центральна, 20а	(0252) 5-32-87
Вовчанський	м. Вовчанськ, вул. 1-го Травня, 15	(0241) 4-22-36
Дворічанський	смт Дворічна, вул. Слобожанська, 2а	(0250) 7-71-10

Центри зайнятості	Адреса	Контактні телефони
Дергачівський	м. Дергачі, вул. 1-го Травня, 8	(0263) 3-40-61
Зачепилівський	смт Зачепилівка, вул. Центральна, 41	(0261) 5-14-97
Зміївський	м. Зміїв, вул. Адміністративна, 41	(0247) 3-39-40
Золочівський	смт Золочів, вул. Центральна, 45	(0264) 5-13-58
Кегичівський	смт Кегичівка, вул. Калинова, 1	(0255) 3-13-32
Коломацький	смт Коломак, вул. Гетьмана Мазепи, 16	(0266) 5-64-71
Красноградський	м. Красноград, вул. Соборна, 81а	(0244) 7-13-11
Краснокутський	смт Краснокутськ, вул. Миру, 134	(0256) 3-13-35
Нововодолазький	смт Нова Водолага, вул. Г. Донця, 16а	(0240) 4-20-71
Печенізький	смт Печеніги, вул. Б.Хмельницького, 1а	(0265) 6-18-50
Сахновщинський	смт Сахновщина, вул. Тарасів Шлях 68	(0262) 3-18-91
Харківський	м. Харків, вул. Святодухівська, 5	(057) 732-44-22
Шевченківський	смт Шевченкове, вул. Паркова, 20	(0251) 5-14-00
Міськрайонні		
Ізюмський	м. Ізюм, вул. Соборна, 56	(0243) 2-40-73

Центри зайнятості	Адреса	Контактні телефони
Куп'янський	м. Куп'янськ, пров. Куп'янський, 4	(0242) 5-64-91
Лозівський	м. Лозова, бульв. Севастопольський, 14а	(0245) 2-37-46
Первомайський	м. Первомайський, вул. Харківська, 66	(0248) 3-50-63
Чугуївський	м. Чугуїв, вул. Героїв- Чорнобильців, 11	(0246) 2-62-58
Міські		
Люботинський	м. Люботин, вул. Слобожанська, 33	(057) 741-16-29
Харківський міський центр зайнятості	м. Харків, вул. Шевченка, 137а	(057) 728-40-01

Центри соціально-психологічної реабілітації дітей

Послуги, що надаються:

- послуга соціальної реабілітації, у т.ч. соціально-психологічної реабілітації;
- надання притулку;
- послуга представництва інтересів

Центри соціально-психологічної реабілітації дітей	Адреса	Контактні телефони
Балаклійський	Балаклійський р-н, с. Шевелівка, вул. Центральна, 74а	(0249) 5-44-85
Великобурлуцький	Великобурлуцький р-н, с. Вільхуватка, вул. Гагаріна, 17а	(0252) 9-26-80
Красноградський	м. Красноград, вул. Лермонтова, 69	(0244) 7-33-81
Ізюмський	м. Ізюм, пр. Незалежності, 89	(0243) 2-45-11
Чугуївський	м. Чугуїв, пров. Мічуріна, 6	(0246) 2-30-46
Комунальний заклад соціального захисту для дітей «Центр соціально-психологічної реабілітації дітей» м. Харкова	м. Харків, вул. Власенка, 14	(057) 783-92-30

Інтернатні заклади системи соціального захисту населення

Послуги, що надаються:

- послуга стаціонарного догляду;
- послуга соціальної адаптації;
- послуга абілітації;
- послуга соціальної реабілітації;
- послуга представництва інтересів

Назва організації/установи	Адреса	Контактні телефони
Богодухівський психоневрологічний інтернат	м. Богодухів, вул. Замісцева, 49	(0258) 3-32-54
Богодухівський геріатричний пансіонат	Богодухівський р-н, с. Зарябинка, вул. Шкільна, 41	(0258) 5-22-55
Богодухівський дитячий будинок-інтернат	м. Богодухів, вул. Космічна, 3	(0258) 3-23-01
Піско-Радьківський психоневрологічний інтернат	Борівський р-н с. Піски-Радьківські	(0259) 6-43-97
Вовчанський геріатричний пансіонат	Вовчанський р-н, смт Вільча, вул. Миру, 34б	(0241) 7-62-79
Вовчанський спеціальний будинок-інтернат	м. Вовчанськ, вул. Ветеринарна, 19	(0241) 4-20-60

Назва організації/ установи	Адреса	Контактні телефони
Зміївський геріатричний пансіонат	м. Зміїв, Пролетарське шосе, 27	(0247) 3-37-16
Малижинський психоневрологічний інтернат	Золочівський р-н, с. Малижине	(0264) 9-95-55
Червонооскільський психоневрологічний інтернат	Ізюмський р-н, с. Оскіл, вул. Лісова, 1	(0243) 5-09-22
Куп'янський психоневрологічний інтернат	м. Куп'янськ, вул. Дмитрівська, 3	(242) 5-59-09
Ржавецький психоневрологічний пансіонат	Харківський р-н, с. Ржавець, вул. Весела, 43	(057) 748-62-36
Комарівський дитячий будинок-інтернат	Харківський р-н, м. Південне, вул. Героїв Чорнобиля, 73	(057) 746-62-84
Липецький психоневрологічний інтернат	Харківський р-н, с. Липці, вул. Покровська, 57	(057) 747-11-89
Хорошевський геріатричний пансіонат	Харківський р-н, смт Хорошеве, вул. Миру, 2	(057) 749-93-13
Шевченківський дитячий будинок-інтернат	смт Шевченкове, вул. Центральна, 44	(0251) 5-14-03
Безмятежненський психоневрологічний інтернат	Шевченківський р-н, с. Безмятежне, вул. Мостова, 1	(0251) 5-54-19

Назва організації/ установи	Адреса	Контактні телефони
Панютинський психоневрологічний інтернат	Лозівський р-н, смт Панютине, вул. Середи, 10	(0245) 6-02-80
Харківський геріатричний пансіонат ветеранів праці	м. Харків, вул. Ігоря Муратова, 7	(057) 372-11-73

Служби у справах дітей

Послуги, що надаються:

- захист прав та інтересів дітей, у т.ч. дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;
- послуга екстреного та кризового втручання;
- послуга представництва інтересів

Служби у справах дітей	Адреса	Контактні телефони
Районні		
Балаклійського району	м. Балаклія, вул. Жовтнева, 18	(0249) 5-44-85
Барвінківського району	м. Барвінкове, вул. Центральна, 8	(0257) 4-23-04
Близнюківського району	смт Близнюки, вул. Незалежності, 39	(0254) 5-21-98
Богодухівського району	м. Богодухів, пл. Червона, 2	(0258) 3-41-42
Борівського району	смт Борова, вул. Центральна, 1	(0259) 6-13-34
Валківського району	м. Валки, пл. Центральна, 2	(0253) 5-25-69
Великобурлуцького району	смт Великий Бурлук, вул. Центральна, 9	(0252) 5-20-73
Вовчанського району	м. Вовчанськ, вул. Соборна, 100	(0241) 4-23-93
Дворічанського району	смт Дворічна, вул. Слобожанська, 8, к. 39	(0250) 7-60-97

Служби у справах дітей	Адреса	Контактні телефони
Дергачівського району	м. Дергачі. пл. Перемоги, 1 Будинок культури, 2-й пов. к. 225, 226	(0263) 3-01-49
Зачепилівського району	смт Зачепилівка, вул. Центральна, 56	(0261) 5-18-46
Зміївського району	м. Зміїв, вул. Гагаріна, 2	(0247) 3-22-62
Золочівського району	смт Золочів, пл. Слобожанська, 3	(0264) 5-03-45
Ізюмського району	м. Ізюм, пл. Центральна, 1	
Кегичівського району	смт Кегичівка, вул. Волошина, 87	(0255) 3-10-79
Коломацького району	смт Коломак, вул. Гетьмана Мазепи, 2	(0266) 5-64-03
Красноградського району	м. Красноград, вул. Соборна, 58а	(0244) 7-03-37
Краснокутського району	смт Краснокутськ, вул. Охтирська, 1	(0256) 3-10-14
Куп'янського району	м. Куп'янськ, вул. 1-го Травня, 19	(0242) 5-76-77
Лозівського району	м. Лозова, вул. Лозовського, 10а	(0245) 2-34-77
Нововодолазького району	смт Нова Водолага, вул. Гагаріна, 7	(0240) 4-23-27
Первомайського району	м. Первомайський, вул. Соборна, 16	
Печенізького району	смт Печеніги, вул. Незалежності, 48	(0265) 6-15-58
Сахновщинського району	смт Сахновщина, вул. Шмідта, 10, к. 16	(0262) 3-19-97

Служби у справах дітей	Адреса	Контактні телефони
Харківського району	м. Харків, пр. Гагаріна, 157а	(0572) 51-41-41
Чугуївського району	м. Чугуїв, вул. Червономанежна, 32	(0246) 2-27-35
Шевченківського району	смт Шевченкове, вул. Лермонтова, 7	(0251) 5-17-02
Міські		
Міста Ізюм	м. Ізюм, пл. Центральна, 1	(0243) 2-11-24
Міста Куп'янськ	м. Куп'янськ, просп. Конституції, 3	(0242) 5-34-21
Міста Лозова	м. Лозова, вул. Ярослава Мудрого, 1, к. 36	(0245) 2-38-49
Міста Люботин	м. Люботин, вул. Ушакова, 1а	(057) 741-01-99
Міста Первомайський	м. Первомайський, пр. 40 років Перемоги, 1	(0248) 3-33-11
Міста Чугуїв	м. Чугуїв, вул. Старонікольська, 35а	(0246) 2-30-46
Управління служб у справах дітей	м. Харків, вул. Чернишевська, 55, к. 7а	(057) 700-56-59 700-04-59
Районні в м. Харкові		
Індустріального району	м. Харків, пр. Архітектора Альошина, 11	(057) 93-70-82
Київського району	м. Харків, вул. Чернишевська, 55	(057) 700-03-86

Служби у справах дітей	Адреса	Контактні телефони
Московського району	м. Харків. вул. Руслана Плоходька, 3	(057) 62-71-14
Немишлянського району	м. Харків, пр. Петра Григоренка, 17	(0572) 97-20-29
Новобаварського району	м. Харків вул. Полтавський шлях, 11	(057) 734-94-78 712-42-09
Основ'янського району	м. Харків, вул. Б. Хмельницького, 8	(057) 732-26-28
Слобідського району	м. Харків, вул. Плеханівська, 42, к.1, 2, 9	(057) 732-74-62
Холодногірського району	м. Харків, вул. Полтавський шлях, 46	(057) 712-37-85
Шевченківського району	м. Харків, пр. Науки, 17а	(057) 702-11-50

Заклади соціального обслуговування

Послуги, що надаються:

- послуга соціальної реабілітації;
- послуга соціальної адаптації;
- послуга консультування;
- послуга представництва інтересів;
- послуга соціальної профілактики

Назва організації/ установи	Адреса	Контактні телефони
Харківський обласний центр для ВІЛ-інфікованих дітей та молоді	м. Балаклія, вул. Партизанська, 25	(0249) 5-13-22

Послуги, що надаються:

- послуга підтриманого проживання;
- послуга соціальної адаптації;
- послуга представництва інтересів;
- послуга соціальної інтеграції та реінтеграції

Назва організації/ установи	Адреса	Контактні телефони
Харківський обласний соціальний гуртожиток	м. Чугуїв, вул. Червономанежна, 32а	(0246) 2-33-80

Послуги, що надаються:

- послуга притулку;
- послуга соціальної інтеграції та реінтеграції;
- послуга представництва інтересів

Назва організації/ установи	Адреса	Контактні телефони
Харківський обласний центр матері та дитини	м. Люботин, вул. Нове Життя, 28	(057) 741-21-41

**Комунальний заклад
«Харківський міський центр соціальної реінтеграції
бездомних осіб»**
м. Харків, вул. Миру, 102
(0572) 99-10-05, 99-00-02

**Комунальний заклад
«Міський центр ранньої, загальної, соціально-педагогічної
та трудової реабілітації дітей-інвалідів і інвалідів дитинства
«Промінь»**
м. Харків, пр. Перемоги, 77а
(057) 336-72-10

Алгоритм взаємодії суб'єктів, що надають соціальні послуги

Взаємодія суб'єктів передбачає:

1. Наявність у кожного із суб'єктів взаємодії:

- інформації про суб'єкти або карту соціальних мереж (адреса, контактні телефони, дані контактних осіб, перелік послуг, що надаються);
- інформації про громадські організації та інших партнерів (адреса, контактні телефони, дані контактних осіб, перелік послуг, що надаються);

Інформаційні дані повинні регулярно поновлюватися.

2. Визначення потреб (із використанням методів бесіди, інтерв'ю, вислуховування), здійснення оцінки потреб.

3. Аналіз отриманої інформації з метою прийняття рішення про надання соціальної послуги.

У разі необхідності прийняття рішення про перенаправлення до іншого суб'єкта взаємодії, який надає необхідну послугу.

4. Інформування:

- надання повної інформації клієнту про організацію, до повноважень яких належить вирішення питання, надання клієнту права вибору.

5. Встановлення контакту з відповідною організацією:

- короткий опис проблеми, домовленість про час, дату зустрічі, контактну особу в організації.

6. Інформування клієнта про результати домовленостей:

- надання інформації про контактну особу, час та місце зустрічі, місцезнаходження організації, як краще добратись до неї.

7. За необхідності забезпечення або здійснення супроводу до організації.

8. Дію суб'єктів у межах визначених законодавством повноважень.

9. Визначення способів отримання зворотного зв'язку:

- домовленість з організацією, до якої перенаправили клієнта, про надання інформації щодо результатів роботи з клієнтом;
- домовленість з клієнтом про надання інформації щодо результатів вирішення проблеми.

10. У разі необхідності представлення інтересів клієнта в державних та недержавних організаціях, закладах, установах.

Забезпечення інформування, роз'яснення правил, процедур та інструкцій, допомога в заповненні відповідних форм та зборі документів, необхідних для отримання пільг, допомоги та послуг.

Перелік соціальних послуг, що надаються особам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати

1. Догляд:

1.1 догляд вдома — допомога у самообслуговуванні (дотримання особистої гігієни, рухового режиму, годування), у пересуванні в побутових умовах, у веденні домашнього господарства (закупівля продуктів харчування, ліків та інших товарів, приготування їжі, прання, прибирання житла, оплата комунальних платежів, дрібний ремонт одягу, взуття тощо), в організації взаємодії з іншими фахівцями та службами (виклик лікаря, комунальних служб, транспортних служб тощо); навчання навичкам самообслуговування; допомога у забезпеченні технічними засобами реабілітації, навчання навичкам користування ними; психологічна підтримка; надання інформації з питань соціального захисту населення; допомога в отриманні безоплатної правової допомоги; допомога в оформленні документів;

1.2 догляд стаціонарний — створення умов для проживання (надання ліжко-місця з комунально-побутовими послугами в стаціонарних умовах); забезпечення харчуванням, твердим, м'яким інвентарем; допомога у самообслуговуванні (дотримання особистої гігієни, рухового режиму, прийом ліків, годування); спостереження за станом здоров'я, організація надання реабілітаційних та медичних послуг; допомога у забезпеченні технічними засобами реабілітації, навчання навичкам користування ними; навчання навичкам самообслуговування; організація розпорядку дня, у тому числі денної зайнятості, дозвілля;

1.3 денний догляд — забезпечення умов для денного перебування; забезпечення харчуванням; допомога у самообслуговуванні (дотримання особистої гігієни, рухового режиму, прийом ліків, годування); спостереження за станом здоров'я, надання реабілітаційних послуг; формування та підтримка навичок самообслуговування; психологічна підтримка; організація денної зайнятості, дозвілля.

2. Підтримане проживання — надання місця для проживання; навчання, розвиток та підтримка навичок самостійного проживання; допомога в організації розпорядку дня; організація медичного патронажу; допомога у веденні домашнього господарства (закупівля продуктів харчування, ліків та інших товарів, приготування їжі, прання, прибирання); представництво інтересів; допомога в організації взаємодії з іншими фахівцями та службами; надання інформації з питань соціального захисту населення; допомога в отриманні безоплатної правової допомоги.

3. Паліативний/хоспісний догляд — допомога у самообслуговуванні (дотримання особистої гігієни, рухового режиму, прийом ліків, годування); спостереження за станом здоров'я; сприяння наданню медичних послуг; допомога у забезпеченні технічними засобами реабілітації, навчання навичкам користування ними; навчання членів сім'ї догляду; представництво інтересів; психологічна підтримка особи та членів сім'ї; надання інформації з питань соціального захисту населення; допомога в отриманні безоплатної правової допомоги; організація та підтримка груп самопомоги.

4. Послуга з влаштування до сімейних форм виховання — підбір та навчання прийомних батьків, батьків-вихователів, опікунів/піклувальників; підготовка дитини до влаштування; консультування сімей; соціальна підтримка сімей; захист майнових, житлових та інших прав дитини; сприяння навчанню та розвитку дитини; робота, спрямована на повернення дитини до біологічної родини; допомога у зміцненні/відновленні родинних та суспільно корисних зв'язків; врегулювання, призупинення конфліктів у сім'ї; корекція психологічного стану та поведінки в повсякденному житті.

5. Послуга соціальної адаптації — допомога в аналізі життєвої ситуації, визначенні основних проблем, шляхів їх вирішення, складання плану виходу зі складної життєвої ситуації; надання інформації з питань соціального захисту населення; навчання, формування та розвиток соціальних навичок, умінь, соціальної компетенції; представництво інтересів; корекція психологічного стану та поведінки в повсякденному житті; надання психологічної підтримки; допомога в оформленні документів; сприяння працевлаштуванню; допомога у зміцненні/відновленні родинних та суспільно корисних зв'язків; організація клубів за інтересами, клубів активного довілліття, університетів третього віку; допомога в організації денної зайнятості та дозвілля; сприяння організації та діяльності груп самопомоги.

6. Послуга соціальної інтеграції та реінтеграції — розвиток, формування та підтримка соціальних навичок; допомога в аналізі життєвої ситуації, визначенні основних проблем, шляхів їх вирішення, складання плану виходу зі складної життєвої ситуації; залучення отримувача до вирішення власної складної життєвої ситуації; надання інформації з питань соціального захисту населення; представництво інтересів; допомога в отриманні безоплатної правової допомоги; допомога в оформленні документів; допомога в отриманні реєстрації місця проживання/перебування; сприяння в отриманні житла, працевлаштуванні тощо; корекція психологічного стану та поведінки в повсякденному житті; надання психологічної підтримки; допомога у зміцненні/відновленні родинних та суспільно корисних зв'язків; сприяння організації та діяльності груп самопомоги; послуги перекладу, вивчення державної мови; сприяння у встановленні зв'язків із національно-культурними організаціями співвітчизників.

7. Послуга абілітації — сприяння наданню медичної допомоги; психологічна підтримка; консультування; допомога у забезпеченні технічними засобами реабілітації, навчання навичкам користування ними; представництво інтересів; допомога у самообслуговуванні, здійсненні санітарно-гігієнічних заходів.

8. Послуга соціальної реабілітації — навчання, формування, розвиток та підтримка соціально-побутових навичок (самообслуговування, комунікації, позитивної поведінки, приготування їжі, користування грошима, орієнтування тощо); допомога у забезпеченні технічними засобами реабілітації, навчання навичкам користування ними; психологічна підтримка; організація дозвілля, спортивно-оздоровчої, технічної та художньої діяльності, працетерапії; арт-терапія; надання інформації з питань соціального захисту населення;

8.1 послуга соціально-психологічної реабілітації — надання ліжко-місця з комунально-побутовими послугами; забезпечення твердим, м'яким інвентарем, одягом, взуттям, харчуванням; створення умов для здійснення санітарно-

гігієнічних заходів, дотримання особистої гігієни; організація збереження особистих речей; проведення психологічного консультування та психолого-педагогічної корекції з урахуванням індивідуальних потреб кожної дитини; створення умов для здобуття дітьми освіти з урахуванням рівня їх підготовки; здійснення трудової адаптації дітей з урахуванням їх інтересів та можливостей; надання безоплатної правової допомоги; представництво інтересів; розвиток, формування та підтримка соціальних навичок; допомога в аналізі життєвої ситуації, визначенні основних проблем, шляхів їх вирішення; організація отримання медичних послуг, медичного обстеження; робота, спрямована на повернення дитини до біологічної родини.

9. Надання притулку — надання ліжко-місця з комунально-побутовими послугами; забезпечення твердим, м'яким інвентарем, одягом, взуттям, харчуванням; створення умов для здійснення санітарно-гігієнічних заходів, дотримання особистої гігієни; сприяння у створенні умов для здобуття дітьми освіти з урахуванням рівня їх підготовки; організація збереження особистих речей; надання інформації з питань соціального захисту населення; допомога в отриманні безоплатної правової допомоги; представництво інтересів; розвиток, формування та підтримка соціальних навичок; допомога в аналізі життєвої ситуації, визначенні основних проблем, шляхів їх вирішення; залучення отримувача до вирішення власної складної життєвої обставини; організація отримання медичних послуг, медичного обстеження; психологічне консультування; допомога в організації взаємодії з іншими фахівцями, службами.

10. Кризове та екстрене втручання — психологічна допомога (консультування, підтримка, діагностика, консультування, корекція, психотерапія, реабілітація); надання інформації з питань соціального захисту населення; допомога в організації взаємодії з іншими фахівцями та службами; представництво інтересів, корекція сімейних стосунків; допомога в отриманні безоплатної правової допомоги; організація надання невідкладної медичної допомоги; організація надання притулку.

11. Консультування — допомога в аналізі життєвої ситуації, визначенні основних проблем, шляхів їх вирішення, складання плану виходу зі складної життєвої ситуації; психологічне консультування; сприяння в отриманні правової допомоги.

12. Соціальний супровід/патронаж — обстеження, оцінка потреб, визначення шляхів вирішення основних проблем; складання індивідуального плану соціального супроводу; залучення отримувача послуги до виконання індивідуального плану соціального супроводу; оцінка результатів виконання індивідуального плану соціального супроводу; регулярні зустрічі чи відвідування отримувача послуги з метою моніторингу виконання поставлених завдань; сприяння у отриманні інших послуг, організації взаємодії з іншими суб'єктами соціального супроводу; допомога в усвідомленні значення дій та/або розвитку вміння керувати ними; навчання та розвиток навичок; психологічне консультування; психологічна підтримка;

12.1 соціальний супровід при працевлаштуванні та на робочому місці — регулярні зустрічі з отримувачем послуги; відвідування на робочому місці; сприяння в адаптації особи до виконання робочих функцій, пристосуванні робочого місця для осіб з інвалідністю; сприяння у отриманні інших послуг, організації взаємодії з іншими суб'єктами соціального супроводу; навчання та розвиток трудових і соціальних навичок; психологічне консультування; психологічна підтримка.

13. Представництво інтересів — ведення переговорів від імені отримувача соціальних послуг; допомога в оформленні або відновленні документів; сприяння в реєстрації місця проживання або перебування; допомога у розшуку рідних та близьких, відновленні родинних та соціальних зв'язків; сприяння у забезпеченні доступу до ресурсів і послуг за місцем проживання/перебування, встановленні зв'язків з іншими фахівцями, службами, організаціями, підприємствами, органами, закладами, установами тощо.

14. Посередництво (медіація) — допомога у врегулюванні конфліктів; ведення переговорів; опрацювання шляхів та умов розв'язання конфлікту.

15. Соціальна профілактика — організація навчання та просвіти; довідкові послуги; розроблення та розповсюдження рекламно-інформаційних матеріалів щодо надання соціальних послуг.

*Наказ Міністерства соціальної політики України
від 03.09.2012 року №537*

Надання першої психологічної допомоги

ЩО ТАКЕ ПЕРША ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА

Перша психологічна допомога (ППД) — це сукупність заходів загально-людської підтримки та практичної допомоги ближнім, які відчувають страждання і потребу.

ППД включає:

- ненав'язливе надання практичної допомоги та підтримки;
- оцінку потреб і проблем;
- надання допомоги у задоволенні нагальних потреб (наприклад, таких як їжа, вода, інформація);
- вміння вислуховувати людей, але не примушуючи їх говорити;
- вміння втішити і допомогти людині заспокоїтися;
- надання допомоги в отриманні інформації, встановленні зв'язку з відповідними службами і структурами соціальної підтримки;
- захист від подальшої шкоди.

Що не є ППД:

- Це не та допомога, яку можуть надавати лише фахівці.
- Це не професійна консультація.
- Це не «психологічний дебрифінг», у тому сенсі, що ППД не обов'язково передбачає детальне обговорення подій, які викликали стан дистресу.
- Це не прохання до потерпілого проаналізувати, що з ним відбулося, і встановити точну хронологію і суть подій.
- ППД має на увазі необхідність вислуховувати людей, проте не примушуючи їх розповідати про свої почуття і реакції на подію.

Завдання ППД:

- формування відчуття безпеки, зв'язку з іншими людьми, спокою і надії;
- надання доступу до соціальної, фізичної та емоційної підтримки;
- зміцнення віри в можливість допомогти собі та оточуючим.

Хто потребує ППД?

ППД призначена для людей, що знаходяться в стані дистресу в результаті щойно пережитого або поточної тяжкої кризової події. Таку допомогу надають як дорослим, так і дітям.

Однак не кожна людина, що пережила кризову подію, потребує ППД або прагне її отримати. Не можна нав'язувати допомогу тим, хто її не бажає, але завжди треба бути з тими, хто, можливо, захоче отримати підтримку.

Бувають ситуації, коли люди потребують набагато серйознішої допомоги, ніж ППД. Необхідно знати межі можливостей тих, хто надає ППД, і звертатися до допомоги медичних працівників (якщо вони присутні), колег та інших людей, що знаходяться на місці події, органів місцевого самоврядування або громадських і релігійних лідерів.

Приклади станів, при яких недостатньо лише надання ППД, при яких людина потребує негайної професійної допомоги за життєвими показаннями (медичної або іншої):

- тяжкі травми, що загрожують життю та вимагають екстреної медичної допомоги;
- зміни в психічному стані, який не дозволяє особам самостійно піклуватися про себе або про своїх дітей;
- стан людини, у якому вона може заподіяти шкоду собі;
- стан людини, у якому вона може заподіяти шкоду іншим.

ЯК НАДАВАТИ ППД

Коли надавати ППД?

Хоча люди можуть потребувати допомоги та підтримки протягом тривалого часу після кризової події, ППД призначена для підтримки тих, хто тільки що постраждав. Можна надати ППД, коли вперше встановлюєш контакт з людьми, які перебувають у стані дистресу. Зазвичай це відбувається під час або відразу після події, але іноді — через кілька днів або тижнів, залежно від того, як довго тривала подія і на скільки травмуючою вона була.

Де надавати ППД?

ППД можна надавати у будь-якому порівняно безпечному місці — безпосередньо на місці події, якщо мова йде про окремий нещасний випадок, або в місцях надання допомоги постраждалим, наприклад, у медичних установах, притулках і таборах переселенців, школах, пунктах розподілу продуктів харчування або інших видів допомоги. Бажано намагатися надавати ППД там, де при необхідності можна поговорити з людиною без перешкод з боку оточуючих.

Принципи надання ППД

Взявши на себе функцію допомоги людям, що переживають трагічну подію, важливо захищати безпеку і поважати гідність і права людей, яким

надається ця допомога. Усі працівники та установи, які беруть участь у наданні гуманітарної допомоги, в тому числі ППД, мають дотримуватися таких принципів:

Захищати:	
Безпеку	– Уникати дій, які можуть поставити людей під загрозу подальших травмуючих впливів. – Робити все можливе для того, щоб забезпечити безпеку дорослих і дітей, яким надається допомога, захистити їх від фізичної та психологічної травми
Гідність	– Ставитися до людей з повагою, згідно з загальноприйнятими культурними і соціальними нормами
Права	– Переконатися, що допомога надається справедливо, без дискримінації. – Допомогати людям відстоювати свої права і отримувати необхідну підтримку. – Діяти в інтересах кожного потерпілого, який потребує допомоги

Етичні правила надання ППД

Пропонуються етичні правила «потрібно» і «не доцільно», які допоможуть уникнути заподіяння людям подальшої шкоди, надати максимальну можливу допомогу і діяти в їх найкращих інтересах.

Потрібно	Не доцільно
Бути чесним і гідним довіри	Зловживати своїм становищем при наданні допомоги людині, яка постраждала
Поважати право людей самостійно приймати рішення	Просити у людей гроші або послуги за надання допомоги
Усвідомити і відкинути власні упередження і заботи	Давати неправдиві обіцянки чи повідомляти недостовірні відомості
Чітко дати людям зрозуміти, що, навіть, якщо вони відмовляться від допомоги зараз, вони можуть звернутися за нею в будь-який період, без обмежень	Перебільшувати свої знання та навички
Дотримуватися конфіденційності і не допускати необгрунтованого поширення отриманих від людини анкетних даних	Нав'язувати свою допомогу, вести себе настирливо і безцеремонно
Поводитися належним чином з урахуванням особливостей культури, віку та статі переміщеного населення	Примушувати людей розповідати про те, що з ними сталося

Потрібно	Не доцільно
	Поширювати отримані відомості особистого характеру
	Давати оцінки вчинків і переживань людей

Рекомендації тим, хто надає ППД

Хоча допомога надається іншим, пережите в кризовій ситуації може негативно вплинути і на того, хто надає цю допомогу. Відповідальне надання допомоги також означає турботу про власне здоров'я і благополуччя. Необхідно перш за все берегти себе, щоб краще піклуватися про інших. Якщо працює команда, важливо знати й цікавитися самопочуттям усіх членів команди, впевнитися, що той, хто надає допомогу, фізично і емоційно взмоє допомогти іншим.

Ефективне спілкування

Дуже важливо знати й вміти спілкуватися з людиною, яка знаходиться в стані дистресу. Люди, що пережили кризову подію, можуть перебувати в пригніченому стані, відчувати тривогу або сум'яття. Деякі звинувачують себе у тому, що сталося. Зберігаючи спокій і проявляючи розуміння, треба допомагати людині пережити стресс, відчуті себе в безпеці, відчуті, що її захищають, розуміють, поважають і піклуються про неї належним чином. Люди, що пережили стресову ситуацію, можливо, захочуть розповісти, що з ними сталося. **Вислухати чиясь розповідь** — це вже велика підтримка. Однак важливо **не примушувати** людей **розповідати про пережите**. Деякі люди не хочуть говорити про те, що сталося, або про свої особисті обставини. При цьому для них може бути важливо, щоб хтось просто був поруч, нехай і мовчки. Треба **сказати їм, що підтримка буде поблизу**, на випадок, якщо вони захочуть поговорити, або треба **запропонувати їм практичну допомогу**, наприклад, їжу або склянку води. Не можна говорити занадто багато, треба дати людині побути в тиші. Можливість трохи помовчати дасть людині перепочинок і може підштовхнути її поділитися з кимось своїми переживаннями, якщо вона того забажає.

Важливо **вміти слухати** людей, щоб зрозуміти становище, в яке вони потрапили, їхні потреби, щоб допомогти їм заспокоїтися і надати необхідну допомогу. Коли розмовляєте з людиною, важливо слухати: **очима**, демонструючи пильну увагу; **вухами**, щоб дійсно почути, що саме турбує людину; **серцем**, зі співпереживанням і повагою.

Звертаючись до людей, які, можливо, потребують підтримки:

- Звертайтеся до людей з повагою і відповідно до їх культури.
- Назвіться: скажіть своє ім'я та організацію.
- Запитайте, чим їм допомогти, якої допомоги вони потребують.
- По можливості, знайдіть безпечне і тихе місце для розмови.
- Створіть елементарні комфортні умови (приміром, дайте води).
- Намагайтеся забезпечити безпеку потерпілого: виведіть людину з місця, де їй загрожує безпосередня небезпека, якщо це можна зробити без ризику; посправайтеся захистити людину від зайвої уваги, захищаючи її право на приватне життя і гідність; якщо людина пригнічена, постарайтеся не залишати її наодинці.

- Вислухайте людей і постарайтеся їх заспокоїти.
- Будьте поруч.
- Не змушуйте людей розповідати про пережите.
- Уважно вислухайте, якщо людина все ж побажає поговорити про те, що сталося.
 - Якщо людина пережила сильний стрес, спробуйте її заспокоїти і переконайтеся, що вона не буде перебувати на самоті.
 - Підтримуйте зоровий контакт з людиною під час розмови.

Потрібно робити і говорити	Не доцільно робити і говорити
Знайти для розмови тихе місце, де ніщо не буде відволікати	Змушувати людину розповідати, що з нею відбулося і відбувається
Поважати конфіденційність і по можливості не розголошувати повідомлені особисті відомості про людину	Перебивати, квапити співрозмовника (приміром, не треба дивитися на годинник чи говорити занадто швидко)
Бути поруч з людиною, але дотримуватися необхідної дистанції з урахуванням її віку, статі та культури	Торкатися людини, якщо немає впевненості, чи прийнято це в її культурному середовищі
Показувати своїм виглядом, що уважно слухаєте співрозмовника, наприклад, киваючи головою або вимовляючи короткі підтверджуючі репліки	Давати оцінку тому, що людина зробила
Бути терплячим і спокійним	Казати «Ви не повинні себе так відчувати» або «Ви повинні радіти, що вижили»
Надавати фактичну інформацію, якщо вона існує. Чесно казати, про що знаєте, а чого не знаєте: «Я не знаю, але спробую для вас дізнатися»	Вигадувати те, чого не знаєте
Надавати інформацію простими словами, так, щоб її легко було зрозуміти	Використовувати спеціальні терміни
Висловлювати співчуття, коли люди говорять про свої почуття, перенесену втрату або важливі події (втрата будинку, смерть близької людини тощо): «Яке нещастя! Я розумію, як вам важко»	Давати помилкові обіцянки чи запевнень

Потрібно робити і говорити	Не доцільно робити і говорити
Відзначити докладені людиною зусилля, спрямовані на самостійний вихід із важкої ситуації	Переказувати співрозмовнику особисті розповіді, почуті від інших
Дати людині можливість помовчати у разі необхідності	Розповідати про власні труднощі
	Думати і діяти так, немов зобов'язані розв'язати за іншого всі його проблеми
	Позбавляти людину віри у власні сили і здатність самостійно подбати про себе
	Говорити про людей, використовуючи негативні епітети (приміром, називати їх «божевільними»)

Оперативні правила ППД

Три основні оперативні правила надання першої психологічної допомоги: дивитися, слухати і направляти. Ці правила допомагають оцінити кризову ситуацію, забезпечити власну безпеку на місці події, знайти підхід до переміщеного населення, зрозуміти, що їм необхідно, і направити їх туди, де вони зможуть отримати практичну допомогу та інформацію.

1. ДИВИТИСЯ: необхідно перевірити умови безпеки, з'ясувати, чи є навколо люди, які дійсно потребують задоволення основних життєвих потреб; перевірити, чи є навколо люди в стані важкого дистресу.

2. СЛУХАТИ: необхідно звертатися до людей, які можуть потребувати підтримки; з'ясувати, у чому саме вони мають потребу і що їх турбує; вислухати їх і намагатися заспокоїти.

3. НАПРАВЛЯТИ: люди, що пережили травмуючу подію, нерідко відчувають себе незахищеними, відрізнаними від світу або безпорадними. Їх повсякденне життя руйнується, вони більше не отримують звичної підтримки або раптово опиняються в стресових умовах. Направити людей туди, де їм нададуть практичну допомогу, — одна з основних цілей ППД. ППД — найчастіше одноразове втручання, і ви можете знаходитися поряд з людиною тільки короткий час. Для подальшого відновлення слід спонукати людей застосувати власні вміння справлятися з життєвою ситуацією. Допоможіть людям давати раду самим собі і відновити контроль над ситуацією.

Основні правила першої психологічної допомоги (5П)

1. Підійди. Знайди в собі сили звернутися до постраждалого. Представ себе.

2. Підтримай. Відшукай безпечне місце. Відведи постраждалого з місця трагедії. Посади його, прихиливши спиною до стіни чи іншої стійкої вертикальної опори, підтримай своїм тілом. Пам'ятай про повагу до людської гідності постраждалого.

3. Пам'ятай про реальність. Називай постраждалого по імені (по батькові). Запитай його, чи знає він, що трапилось, де він знаходиться. Надай йому потрібну інформацію, допоможи зорієнтуватися в ситуації. Зосередься на диханні, говори: «Робимо спокійний вдих-видих».

4. Посприяй. Сприяй прояву емоцій. Запевни постраждалого, що його переживання та їх зовнішні прояви в такій ситуації є цілком природними. Довіряй його здатності впоратися з ситуацією.

5. Потурбуйся. З'ясууй, чого він зараз потребує, запропонуй воду, ковдру, хустинку, скажи, де можна відвідати туалет. Слухай (не бійся при цьому мовчати). Обережно використовуй фізичний контакт.

6. Передай. Не обов'язково намагатися впоратися з усім самому. Передай постраждалого рятувальникам, рідним, друзям, сусідам. Спробуйте разом знайти потрібний контакт, наприклад, у мобільному телефоні.

Поради батькам по формуванню відповідального батьківства

Шановні батьки!

Здорова людина — найдорогоцінніший витвір природи.

Томас Карлейль

Здоров'я — це не тільки відсутність захворювань, травм, фізичних дефектів. Здоров'я — більш широке поняття, під яким розуміють стан повного фізичного, духовного та соціального благополуччя. Здоровим можна вважати лише того, хто здатний до трудової та творчої діяльності, до повноцінного виконання соціальних функцій, до розвитку духовних здібностей. Усім відомо, що основи здоров'я закладаються в період раннього та дошкільного дитинства, то ж збереження, формування та зміцнення здоров'я кожного малюка є пріоритетним завданням суспільства, родини та дошкільного навчального закладу. Для реалізації цього завдання особливо важливо сформувати ставлення до власного здоров'я і знання про нього, оздоровчі уподобання, інтереси, потреби та життєві звички. Феномен здоров'я був предметом дослідження багатьох учених і розглядався у кількох аспектах: філософському, медико-біологічному, соціально-педагогічному. Категорію «здоров'я» дослідники визначають як інтегративну якість повноцінного гармонійного людського буття в усіх його вимірах та аспектах.

Дошкільний вік ваших дітей — це важливий період для виховання й розвитку тих умінь і навичок, які слугуватимуть їх здоров'ю все життя. І не менш важливий період для закладання підвалин міцного здоров'я, здорової психіки, моральної стійкості, гармонійного розвитку, уміння і потреби саморозвитку. Дитині необхідні розумні правила і обмеження, які поступово з'являються в їхньому житті. Соціальне спілкування, їх розвиток неможливі без передачі їм батьківських знань. Саме батьки закладають основи життєвої компетентності своєї дитини, допомагають своїм чадам опанувати складну науку життя.

Здоровий спосіб життя для дітей дошкільного віку визначається такими параметрами:

- дотримання режиму дня;
- належне оволодіння культурно-гігієнічними навичками;
- раціональне харчування та культура споживання їжі;
- дотримання рухового і повітряного режимів;
- режим активної діяльності та відпочинку;
- профілактичні заходи для збереження здоров'я;
- духовний розвиток і гармонійні стосунки з довкіллям та з самим собою;
- душевний комфорт і психологічна рівновага.

Здоровий спосіб життя — це сформованість психологічної установки на збереження, зміцнення та примноження власного здоров'я та здоров'я оточуючих, активна діяльність індивіда в цьому напрямку.

Здоровий спосіб життя — не просто сума засвоєних знань, а стиль життя, адекватна поведінка у різноманітних ситуація.

Навчити дитину змалечку берегти своє здоров'я — завдання батьків.

Батьки — приклад для дітей

1. Будьте гарним прикладом для своїх дітей у ставленні до власного здоров'я.
2. Ведіть здоровий спосіб життя.
3. Займайтесь фізичною культурою, виконуйте вранці вправи ранкової гімнастики. Виробляйте сталу звичку та потребу в цьому.
4. Практикуйте вдома певну систему оздоровлення всіх членів родини, в тому числі й дитини.
5. Налагодіть у сім'ї активно динамічний відпочинок.
6. Організуйте сімейні прогулянки на природу, щоб змалечку привити дітям бережливе ставлення до навколишнього середовища.
7. Пам'ятайте, що здоровий спосіб життя — це правильно організована діяльність, сприятливі умови побуту, активний відпочинок і здоровий мікроклімат у родині.
8. Не паліть і не пийте спиртних напоїв у присутності дітей. Пам'ятайте! Діти схильні імітувати ваші дії в дитячому садку.
9. Формуйте у дітей світоглядно-оздоровчу поведінку на основі реалізації принципів: пізнай себе, створи себе і допоможи собі сам.
10. Впроваджуйте різноманітні форми роботи з валеологічного виховання, спрямовані на формування в дітей уявлень про правила безпечної поведінки під час ігор, про можливості людського організму, про користь рухової активності, здоровий спосіб життя.
11. Застосовуйте вдома різні профілактично-корекційні вправи з олівцями, скакалками та іншими підручними предметами.
12. Привчайте дітей щоденно піклуватися про своє здоров'я: виконувати різні фізичні вправи; правильно харчуватися; загартовуватися; спілкуватися з друзями; дотримуватися особистої гігієни; дотримуватися режиму дня; знаходити час для розваг на свіжому повітрі, дивитися цікаві телепередачі, користуватися бібліотекою і т. д.

Гігієна

1. Дотримуйтеся завжди правил гігієни та привчайте до цього дитину.
2. Не забувайте, що правила особистої гігієни пов'язані з усіма видами діяльності і відпочинку дітей. Особиста гігієна — це піклування про чистоту тіла, одягу, взуття.
3. Систематично контролюйте якість виконання культурно-гігієнічних завдань.
4. Виконання дітьми культурно-гігієнічних навичок супроводжуйте відповідною мотивацією.
5. Розвивайте у дітей вміння та навички догляду за тілом.
6. Привчайте дитину правильно чистити зуби.
7. Слідкуйте, щоб дитина мила руки перед прийманням їжі, після туалету, повернення з прогулянки, ігор із тваринами та завжди, коли руки брудні.
8. Привчайте дітей мити ноги не тільки перед нічним сном, але й перед денним, особливо влітку.
9. Регулярно зрізайте нігті на руках і ногах, тримайте їх у чистоті.
10. Зачісуйте волосся дитині її власним гребінцем. Мийте волосся не рідше ніж раз на тиждень.
11. Одягайте дитину в одяг, який пропускає повітря і вологу.
12. Косметичні засоби, які ви використовуєте з гігієнічною або лікувальною метою, мають відповідати віку дитини.

Харчування

1. Пам'ятайте, що раціональне харчування — одна з основних умов здоров'я людини, її довголіття, плідної праці.
2. Поєднуйте у їжі, в правильному співвідношенні речовини, які входять до складу тканин людського організму: білки, жири, вуглеводи, мінеральні солі, вітаміни, воду.
3. Дотримуйтеся режиму харчування. Зумійте переконати свою дитину споживати всі пропонувані їй страви, навіть ті, які вона не любить, але які для неї необхідні й корисні.
4. Не підгодовуйте дитину в проміжках навіть тоді, коли вона попросить їсти. Ласкаво поясніть, що їсти треба у відведений для цього час.
5. Давайте тільки ту кількість їжі, яку дитина з'їдає із задоволенням.
6. Утримуйтеся від розмов про те, що дитина мало або майже нічого не їсть, бо вони шкідливі.
7. Дотримуйтеся навичок гігієни харчування і виробляйте їх у дітей.
8. Пам'ятайте, що апетит частково залежить від сервірування столу, естетичного оформлення страв, уміння дитини користуватися виделкою, ложкою, володіння елементарними навичками культури споживання їжі.
9. Підкреслюйте необхідність добре пережовувати їжу, не вживати надто гарячої чи холодної страви, не відкушувати великих шматочків, жувати із закритим ротом.
10. Не забувайте, що найкориснішими є ті овочі і фрукти, які властиві нашому регіону, ростуть у наших садах.
11. Серйозним недоліком харчування є «прихований голод» — дефіцит йоду, який може привести до незворотніх процесів в організмі дитини. Вживання в їжу йодованої солі — вихід з даної ситуації.

12. Їжу завжди тримайте закритою, особливо в літній період.

13. Не слід вживати в їжу продуктів глибокого замороження, незнайомих грибів, продуктів з великим вмістом солі, недостатньо прожарені або проварені м'ясо, рибу, сиру воду.

Емоційний комфорт

1. Створюйте в сім'ї комфортне середовище для дитини. Любіть її. Не забувайте про тілесний контакт із нею. Знаходьте радість у спілкуванні з нею.
2. Дозвольте дитині бути собою, зі своїми вадами, вразливими місцями та чеснотами. Приймайте її такою, якою вона є. Підкреслюйте її сильні властивості.
3. Адекватно реагуйте на негативні емоційні вияви дитини.
4. Задовольняйте природну потребу дитини в емоційній безпеці.
5. Вчіть дитину дотримуватись порядку, пояснюючи його важливість для збереження позитивних емоцій.
6. Запобігайте виникненню депресивних станів.
7. Формуйте в дітей відчуття власної досконалості (усвідомлення образу «я», самооцінка, рівень домагань, особистісні очікування), потребу в постійному самовдосконаленні.
8. Наповніть свою душу й серце любов'ю до всіх і до всього. Передавайте це дітям. Більше всміхайтесь. Це запорука здорової сім'ї, особистого здоров'я — вашого й ваших дітей.
9. Не робіть за дитину те, що вона у змозі зробити сама. Вона може і надалі використовувати вас як прислугу.
10. Не читайте дитині нотацій і не кричіть на неї, інакше вона буде змушена захищатися, прикидатися глухою.
11. Змиріться з тим, що дитина любить експериментувати. Так вона пізнає світ.
12. Дитина вчиться на власному досвіді, тому не слід оберегати її від наслідків власних помилок.
13. Заохочуйте допитливість дитини. Якщо ви спробуєте спекатися її, коли вона ставить відверті запитання, дитина шукатиме відповіді на стороні.
14. Коли дитина з вами розмовляє, слухайте її уважно, із розумінням, не перебиваючи і не відвертаючись. Не дайте їй запідозрити, що вас мало цікавить те, що вона говорить.
15. Не ставте занадто багато запитань і не встановлюйте безліч правил для дитини: вона не звертатиме на вас уваги.
16. Нехай дитина дає волю своїм фантазіям. Жива уява — дарунок, властивий дитинству. Завжди зважайте на це!
17. Поява дитини в родині може викликати кризу в житті старшої дитини. Ставтеся до дітей однаково. Старша дитина має знати, що ви любите її ні трохи не менше, ніж інших дітей.
18. Гарний спосіб припинити сварку між дітьми — перемінити обстановку, відволікти їх.
19. Не порівнюйте дитину з іншими дітьми, любіть її такою, якою вона є. Якщо ви хочете розвинути в дитини певні якості, ставтеся до неї так, ніби вони вже є.

20. Кращий спосіб виховати відповідальність і впевненість у собі — надати дитині можливість самостійно приймати рішення.

21. Не поправляйте дитину в присутності сторонніх. Якщо ви скажете їй усе спокійно, віч-на-віч, вона зверне набагато більше уваги на ваше зауваження.

22. У стосунках із дитиною не покладайтеся на силу. Це озлобить її і привчить до того, що зважати слід лише на силу.

23. Знайдіть будь-яку галузь реальних успіхів, підкреслено виділяйте таку діяльність, у якій дитина успішна, може самореалізуватися, самостверджуватися, пережити успіх і пов'язані з ним позитивні емоції, знайти втрачену віру в себе.

24. Проаналізуйте разом із дитиною (у вільній ненав'язливій формі) можливі варіанти подолання тих чи інших складних ситуацій повсякденного життя, які часто зустрічаються або можуть зустрітися дитині.

25. Виховуючи дитину, не забувайте про її темперамент та особливості психічних проявів у зв'язку з цим.

Загартування

1. Використовуйте природні засоби оздоровлення та загартування.
2. Загартуйтеся разом з дитиною.
3. Пам'ятайте, що загартування впливає на загальний стан здоров'я та поведінку дітей, дає позитивний результат тоді, коли гартувальні процедури проводяться в певній послідовності, чітко дозовані й систематично повторюються.
4. Не забувайте, що систематичне загартування допомагає організму боротись із захворюванням, особливо із застудними.
5. Домагайтесь розуміння дітьми настанови: усьому свій час. Привчайте дітей дотримуватись рухового й повітряного режимів, постійного часу сну та приймання їжі.
6. Забезпечуйте щоденне перебування дітей на повітрі, відповідність їхнього одягу погодним умовам.
7. Здійснюйте загартування сонячним промінням. Тривалість прийняття сонячних ванн від 3–4 хвилин до 15 хвилин.
8. Проводьте водні процедури (обливання ніг та тіла, вологе обтирання рукавичкою або рушником).
9. Не забувайте, що ходіння босоніж — це засіб загартування організму та зміцнення здоров'я.
10. До ходіння босоніж дитину треба привчати із раннього віку. Починати влітку за температури повітря, не нижчої від 24 градусів.
11. Поєднуйте ходіння босоніж зі щоденними ваннами для ніг, поступово знижуючи температуру води.
12. Пам'ятайте, що гарячий пісок і асфальт, гостре каміння та шлак, соснові шишки й голки діють на дитячий організм, як сильні подразники, а теплий пісок, м'яка трава — заспокійливо.

Роль сім'ї в розвитку мовлення дитини

Фізичне, психічне та інтелектуальне виховання дитини починається в ранньому дитинстві. Усі навички, в тому числі правильного мовлення, формуються в сім'ї. Мовлення дитини формується на прикладі мовлення рідних та близь-

ких їй людей: матері, батька, дідуся, бабусі, старших сестер та братів. Існує думка про те, що мовлення дитини розвивається самостійно, без спеціального втручання та допомоги дорослих, начебто дитина сама поступово оволодіває правильною вимовою. Насправді ж, невтручання в процес формування дитячого мовлення, майже завжди стає причиною відставання в розвитку. Мовленнєві недоліки, що з'явилися в дитинстві, з великими труднощами переборюються в наступні роки. Саме тому важливо, щоб у родині були створені умови для формування мовлення дитини, починаючи з раннього віку. Дуже важливо, щоб маля чуло правильне, чітке мовлення, на прикладі якого формуватиметься його особисте.

Недоречно і навіть небажано говорити з малюком його ж мовою, повторюючи спотворені слова (дитина часто чує «диви» замість «дивись», «маснький» замість «маленький», «мольоцько» — «молочко» тощо), це може гальмувати розвиток мовлення.

Особливо чітко потрібно вимовляти незнайомі, нові для дитини, а також багатоскладові слова. Звертаючись безпосередньо до дитини, ви спонукаєте її до відповіді, а вона уважно прислухається до вашого мовлення.

Батьки повинні привчати дитину дивитися прямо на того, хто говорить, тоді вона легше перейме правильну артикуляцію.

Причини затримки мовлення

Перша причина. Домінування процесу розуміння мовлення співрозмовників пригнічує процес активної мовленнєвої діяльності дитини. Вона здатна показати рукою, вказати поглядом, поворотом голови безліч речей, про які її запитують, правильно виконати вказівки дорослого. А той очікує від неї появи перших слів, покладаючись на те, що вона розуміє їх, і не переймаючись потребою створення ситуацій предметної дії. Коли малюк активний у різних життєвих проявах, зацікавлено та з розумінням слухає дорослого, то зрештою він заговорить. Це, найімовірніше, буде «прорив» мовленнєвої активності, що приємно здивує тих, хто поруч із ним.

Друга причина. Етап оволодіння дитиною словами-назвами тривалий час є незмінним. Дорослі просто називають предмети та об'єкти, які викликають у неї інтерес, і зовсім не пояснюють їхніх ознак та властивостей, не показують, як можна діяти з ними. Розповіді, бесіди, читання творів художньої літератури, спільні ігри з малюком лише поодинокі.

Третя причина. Батьки вважають, що прояви їхньої любові забезпечать повноцінний мовленнєвий розвиток дитини, і вживають лагідні слова до неї протягом перших двох років. Вони не усвідомлюють, що суто емоційне спілкування (як вид діяльності) має домінувати значно коротший відтинок часу.

Четверта причина. Велика кількість іграшок, яких у дитини стає дедалі більше, захоплює її. Дитині досить звичайного маніпулювання ними, причому вона проявляє лише звукову активність. Задоволені й дорослі, вважаючи, що малюк уже здатний бавитися сам, не набридає їм, і що з окремих звуків неодмінно вийдуть слова.

П'ята причина. Поява дитячих слів — цілком закономірний процес. Дитина ще не здатна вимовити слово так, як воно звучить в устах дорослого. Розвиненість м'язів її артикуляційного апарату ще не досконала, що й призводить

до спотворення, заміни, пропусків звуків. Дитячий же варіант слова розчулює, захоплює дорослих і вони, щоб продовжити свій емоційний стан чи викликати таку саму втіху у знайомих чи родичів, вживають це слово у власному мовленні. Тож дитина має спотворений зразок для наслідування і не відчуває потреби в удосконаленні своєї звуковимови.

Шоста причина. «Зчитуючи» жести, звукокомплекси, міміку дитини, батьки розуміють усе це й ураз задовольняють її потреби. Отже, для неї не актуалізується потреба докласти мовленнєвих зусиль.

Сьома причина. Дорослі переважно доглядають за малюком, а мовленнєвому спілкуванню з ним не надають належного значення та ваги. Його голосові реакції залишаються поза увагою й без відповіді, стимулу до їх активізації та розвитку немає. Отже, збіднене мовленнєве середовище перешкоджає мовленнєвому зростанню дитини. Але ж вона не має іншого способу навчитися говорити, як лише наслідуючи мовлення дорослих.

Що провокує стрес у дитини?

Значною мірою відрив від матері, адже мама — це головне, що було у малюка, вірніше, є і буде... Точніше, це просто «три кити», що утримують на собі малюка.

І раптом... раптом мама залишила його. Узяла й «обміняла» на роботу і цим «перекрыла кисень». Його неповторна мама у світі знайшла собі якусь роботу і кинула його напризволяще серед жахливої нової обстановки і незнайомий йому дітей, яким немає діла до нього. І щоб у цій новій обстановці протриматись, йому необхідно тут поводитися не так, як удома. Але він не знає цієї нової форми поведінки і через це страждає, боячись, що щось зробить не так. А страх підтримує стрес, і утворюється хибне коло, яке, на відміну від усіх інших кіл, має точний початок — відрив від матері, розлука з матір'ю.

Отже, розлука — страх — стрес — зрив адаптації — хвороба... Але все це, зазвичай, властиво дитині з важкою або несприятливою адаптацією до дитсадка.

Вихователям, що працюють з дошкільнятами, потрібно не забувати самим і вміти пояснити батькам, що існує прямий зв'язок між адаптацією малюка в дитячому колективі та його «історією розвитку».

Наведемо анамнестичні фактори ризику, що ускладнюють адаптацію дитини до дошкільної установи.

1. До пологів (антенатальні фактори)

- Токсикоз I і II половини вагітності.
- Гострі та інфекційні захворювання матері в період вагітності.
- Загострення хронічних захворювань матері в період вагітності.
- Прийом лікарських препаратів мамою під час вагітності.
- Стресові ситуації у матері в період вагітності (конфлікти на роботі, у сім'ї, сумні вболівання).

- Вплив професійних шкідливих факторів на матір у період вагітності.
- Часте вживання алкоголю батька перед вагітністю матері.
- Паління матері в період вагітності.

2. Під час пологів (інтранатальні фактори)

- Ускладнення в пологах.

- Наявність асфіксії різного ступеня тяжкості.
- Травма під час пологів.
- Хірургічні втручання під час пологів. Несумісність резус-факторів у матері й дитини.

3. Після пологів (постнатальні фактори)

- Недоношеність або перекошеність дитини.
- Велика маса тіла (вага більше 4 кг).
- Хвороба у перший місяць життя.
- Вживання алкоголю та паління матір'ю під час грудного вигодовування.
- Штучне вигодовування дитини.
- Фонові захворювання у дитини (рахіт, діатез, гіпотрофія, анемія).
- Часті ГРВІ, гострі інфекційні захворювання у дитини до трьох років.
- Наявність хронічних соматичних і вроджених захворювань (пієло-нефрит, вроджений порок серця).
- Затримка нервово-психічного розвитку.
- Незадовільні матеріально-побутові умови життя.
- Відсутність загартовувальних заходів.
- Невідповідність домашнього режиму режимові в новому для дитини дошкільному закладі.
- Конфліктні стосунки в сім'ї.
- Відсутність батька або матері у дитини.
- Неправильне виховання дитини в сім'ї: гіперопіка, гіпоопіка.

Неспокійна або гіперактивна дитина

Найперше, що привертає увагу в гіперактивній дитині — це надмірна рухливість. Малюк не може тривалий час займатися однією справою.

Упродовж дня гасає по квартирі, все зачіпає і перевертає, набиває синці і гулі, може вилити на себе окріп з каструлі, розбити посуд. На прогулянці потребує пильної уваги, бо може залізти в якусь шпарину, вибігти на проїжджу частину вулиці. Руки малюка в постійному русі: щось мнуть, обривають, крутять гудзики. Він не може всидіти на місці, навіть стоїть, переминаючись з ноги на ногу. Ість стоячи, бо на стільці йому важко всидіти. Він весь час крутиться — коли грається, дивиться телевизор, або коли йому розповідають казку.

Гіпердинамічний малюк зосереджується з великими труднощами. Якщо його щось зацікавило, він забуває про попереднє і ніколи не доводить справу до кінця. Все привертає його увагу, однак ніщо тривалий час не утримує її. Ось дитина дивиться телевизор і одночасно переводить погляд на муху на стіні, ще через секунду втручається у розмову мами і бабусі.

Малюк надмірно імпульсивний, а тому важко передбачити, що він зробить наступної хвилини. Він і сам про це не думає: побачив — схопив — побіг, тобто діє, не задумуючись про наслідки, і сам засмучується тим, що сталося. Малюк вважає, що не зробив нічого поганого, оскільки не хотів цього. І якщо гіпердинамічна дитина розбила вазу, то вважає, що вона упала сама, бо погано стояла. Вона не пам'ятає образ, не тримає зла, хоча часто конфліктує з ровесниками і відразу мириться з ними. А буває, що дитина надмірно запальна, забіякувата і не по-дитячому агресивна, жорстока.

Це наслідок глибшого ураження головного мозку та підвищеної судомної готовності. Дехто з гіпердинамічних дітей нестерпно поводять себе зранку, інші —

вечері, тоді їх дуже важко вкласти спати. Вони і в постелі граються, засинають, стоячи на колінах і ліктях, а заснувши, скидають ковдру, крутячись уві сні.

Діти, неспокійні зранку, засинають відразу і міцно сплять. Однак і про тих, і про інших кажуть: «Гарний — коли спить». Батьки переводять подих і почувуються спокійнішими, коликладають свого непосиду спати.

Неврівноважена, імпульсивна поведінка дитини втомлює батьків. Це призводить до того, що вони частіше вдаються до негативних засобів впливу на неї, ніж позитивних. Мати постійно контролює її поведінку, обмежує свободу. Натомість, спільних занять, достатнього емоційного спілкування між матір'ю і малюком не відбувається.

Мати порівнює його з іншими дітьми, і це виявляється не на його користь. Сина чи доньку постійно докоряють, сварять, можуть вдаватися до непомірних пересторог і навіть дресирування. З часом ці заходи переконують малюка в тому, що він найгірший. У нього порушена надмірно збудлива нервова система. Тому він озлоблюється і починає агресивно протестувати. У відповідь на постійні зауваження, тиск, вдається до агресивної реакції, спрямовуючи свою енергію на менших, слабших або тварин. Таким чином, найхарактернішими ознаками гіперактивної поведінки у дитини є надмірна рухова активність, неспроможність утримувати увагу. Пік прояву її припадає на 6–7 років із повторним розвитком, за сприятливих умов, у 14–15 років.

Однак ознаки гіперактивної поведінки, які діагностують у малюка вже до року, внаслідок неправильного виховання найінтенсивніше виявляються з 13 років і пізніше, визначаючи, таким чином, долю вже дорослої людини.

Гіперактивність у дітей виникає внаслідок порушення мозкової функції, тобто ураження кори головного мозку через кисневу недостатність, мікропологові травми.

Найчастіше такий стан спостерігається у новонароджених з великою масою або тих, що народилися під час затяжних чи стрімких пологів. Оскільки тяжкі ураження кори головного мозку в таких дітей відсутні, такі пологи вважають нормальними, а стан новонародженого — задовільним.

Наслідки мінімальної мозкової дисфункції проявляються пізніше і спостерігаються у кожної 5–6-ї дитини.

Основні показники гіперактивності у дітей

Дефіцит активної уваги

1. Непосидюча, їй важко тривалий час утримувати увагу.
2. Не слухає, коли до неї звертаються.
3. З великим бажанням береться до справи, однак ніколи не доводить до кінця.
4. З труднощами організовує діяльність.
5. Часто губить речі.
6. Унікає нудних завдань, і тих, що вимагають інтелектуальних зусиль.
7. Надмірно забудькувата.

Ознаки рухової розгальмованості

1. Постійно крутиться.
2. Виявляє ознаки неспокою (стукає пальцями, бігає, кудись залазить).

3. Спить значно менше, ніж інші діти, навіть у немовлячому віці.
4. Надто говірлива.

Ознаки імпульсивності

1. Починає відповідати, недослухавши запитання.
 2. Не спроможна дочекатися своєї черги, часто втручається, перериває співрозмовника.
 3. Погано зосереджує увагу.
 4. Не може дочекатися винагороди (якщо між дією і винагородою є пауза).
 5. Не може контролювати і регулювати свої дії. Поведінку не керує правилами.
 6. У процесі виконання завдання веде себе по-різному і демонструє різні результати. На одних заняттях дитина спокійна, на інших — ні.
- Якщо у віці до 7 років мають місце хоча б шість із перелічених ознак, батьки, вихователі, вчителі можуть передбачити, але не ставити діагноз, що дитина, за якою вони спостерігають, гіперактивна.

Вплив сучасних мультфільмів на психіку дитини

Мультіплікаційні фільми не випадково люблять діти різного віку.

Яскраві, видовищні, образні. У свідомості дорослого мультфільм — це те, що призначене для дітей. Але не всі мультфільми корисні. На жаль, багато трансльованих сьогодні мультфільмів побудовані етично, психологічно чи педагогічно безграмотно і можуть мати небезпечні для дитини наслідки.

Дитина всю інформацію сприймає у вигляді образів. Із цих образів, як із кубиків, вона будує свою модель світу. Не секрет, що часто некерована агресивна поведінка дітей, пов'язана з копіюванням ними поведінки героїв популярних мультфільмів. Справа в тім, що кількість мультфільмів для дітей, що містять в собі сцени насильства і жорстокості, зростає, а дитина, з властивою їй сприйнятливістю, переносить побачене у звичайне життя. Такі сцени насильства найчастіше можна побачити в зарубіжних мультіках, наприклад, «Покемон», «Том і Джері», «Сімпсо́ни». Тому підбираючи мультфільм для дітей, будьте вибагливими, якщо ви купуєте незнайомий мультік — не полінуйтеся подивитися його спочатку самі, а вже потім пропонуйте до перегляду дитині.

Ознаки «шкідливого мультфільму»:

1. Колір. Головні герої розфарбовані яскравим, ядовитим кольором. Цей прийом експлуатує здатність дитячої психіки реагувати на все яскравіше. Тому від початку до кінця мультфільму персонаж веде маленького глядача, куди захоче, не даючи можливості відволіктися та порозмірковувати.
2. Головні герої агресивні, вони прагнуть завдати шкоди оточуючим.
3. Обличчя. Головні герої всіх американських мультфільмів на одне обличчя. Мало того, що це нудно, але, якщо уявити ці риси на обличчі живої дівчини, то вона буде страшною. Із-за великої частоти показів цього обличчя на екрані, воно перетворюється на естетичний стереотип. Таким чином, дівчата будуть прагнути виглядати як те, чого не буває, а хлопчики, підростаючи, будуть безрезультатно шукати те, чого не може бути.

4. В жіночі образи втілюється така якість, як садизм. Дитина знає, що добрих і хороших потрібно наслідувати. Але в мультфільмах героїні мають не лише хороші якості, а й жорстокість, непошану до батьків. Наприклад, чи можна уявити Настеньку з «Аленького цветочка» з виразом злості чи люті на обличчі? Чи може вона взагалі бути агресивною? А от Фіона («Шрек»), Жасмін в «Аладін» проявляють жорстокість невимушено та ще й заразливо.

5. Демонстрація небезпечних для життя дитини форм поведінки повторювати які у реальній дійсності недоцільно, незрозуміло, навіть просто небезпечно.

Перегляд таких прикладів для наслідування може обернутися для дитини зниженням порога чутливості до небезпеки, а значить потенційними травмами.

Доведено: сучасні західні мальовані фільми руйнують психіку дітей. Здавалося б, що може бути краще, ніж історії про Гуффі, Дональда, Міккі Мауса. На перший погляд, ці герої добродушні й завжди веселі. У діснеївських мультфільмах немає ні крові, ні сцен насильства, добро завжди перемагає зло. Та це тільки один бік медалі. А ось інший. Варто врахувати, дитина все побачене сприймає буквально, отже вірить тому, що відбувається. Вона бачить, що Гуффі з величезної висоти падає на асфальт і підлітає вгору. Дональда вдаряють відбійним молотком по голові, а у нього від цього лише пташки навколо голови. Можливо, це перебільшення, але відомі випадки, коли діти реально пробували повторити те, що витворили їхні улюблені екранні герої.

Як протилежний приклад наведемо багатосерійний радянський мультфільм «Ну постривай!». У ньому часто відбуваються травматичні ситуації: Вовк падає з енго поверху, з каруселі, потрапляє в аварії... Але яка мораль! Накурився цигарок — втрачає свідомість, стає синьо-червоно-зелений. Тобто дітей вчать: зробив щось заборонене — наслідки будуть сумними.

В 60-х роках ХХ століття були проведенні лабораторні дослідження. У ході досліджень було виявлено, що діти вчать, спостерігаючи за іншими. Діти дивилися спеціально створені телевізійні передачі, в яких агресивно поводитися із пластиковою лялькою «Бобо». Коли у дітей з'явилась можливість погратися з лялькою, вони частіше поводитися з нею агресивно, ніж ті, що не дивилися телепередачі.

Рекомендації для того, щоб перегляд приніс малюкові більше користі, ніж шкоди:

— Час, проведений дитиною біля екрана, має суворо дозуватися, по можливості без винятків. Лікарі-офтальмологи рекомендують для дітей до 4-х років — не більше 20 хвилин на день, для дітей 5–6 років — 30 хвилин, у 7–8 років — 40 хвилин.

— Дивіться мультфільм разом із дитиною, обговорюйте зміст побаченого після перегляду. Якщо у маленького глядача виникають якісь питання, неодмінно поясніть йому і в свою чергу запитайте дитину: «А як би ти вчинив на місці головного героя?».

— Найкраще для дітей підійдуть наші, вітчизняні мультики. Ці анімовані казки, як правило, повчальні і добрі, герої в них красиво намальовані, на них приємно дивитися. Такі мультфільми, як «Про левеня і черепаху», «По дорозі з хмарами» прищеплюють дітям любов до навколишнього світу. Із закордонних підійдуть «Бембі», «Король Лев», «Барбі» — вони про доброту, дружбу, взаємодопомогу і дають позитивне уявлення про світ і моделі поведінки у ньому.

Відбираючи мультфільми для перегляду, переконайтеся, що якість зображення хороша, інакше не уникнути проблеми із зором, та й задоволення від мультика буде не те. Часто дорослі вмикають дитині мультфільм для того, щоб відволікти її від чогось, а самим зайнятися своїми справами. Краще, щоб це не стало звичкою, для цього можна ввести сімейну традицію зі спільного перегляду захоплюючих мультфільмів, щоб малюк відчував себе єдиним цілим з батьками.

Ефективне виховання без покарання

Покарання дітей часті у багатьох родинах. Чому покарання не працюють? Покарання викликає у дітей страх. Від страху дитина може перестати погано поводитися. Але це лише поверхневий ефект.

Застосування покарання викликає лютю, образу, бажання помститися. Ці почуття не сприяють успіху виховання, хіба, що ви хочете виховати у неї саме їх. Уважно спостерігаючи за поведінкою дитини після покарання, ви помітите, що вона намагатиметься знайти способи, щоб звести рахунки зі своїми кривдниками. Дитя може дражнити молодших братів, сестер або домашніх тварин, отримувати погані оцінки в школі, псувати свої або ваші речі, тікати з дому й забувати про свої домашні обов'язки. Цей перелік негативних реакцій на покарання можна продовжувати ще довго.

Караючи, ви підмінюєте внутрішній контроль дитини за своєю поведінкою необхідністю контролю з боку інших людей. Дитя стає залежним від дорослого, одна присутність якого може викликати в ньому страх. Покарання не робить ніякого впливу на розвиток навички відповідати за свої вчинки. Навпаки, караючи, ви встановлюєте такі норми поведінки, при яких винні діти намагаються вийти сухими з води. А це в жодному разі не сприяє удосконалюванню їх власних моральних принципів. Коли ви караєте, дитина стає або надто поступливою, або занадто впертою, а найчастіше й мстивою. Вона зосереджується на тому, щоб звести рахунки з тим, хто її покарав, і не думає про наслідки своєї поганої поведінки, про те, який урок необхідно винести для себе.

Прямою протилежністю поведінки, контрольованої впливовою особою, є самоконтроль, що базується на ціннісних орієнтаціях самого малюка. Дитина вчиться відповідати за свої вчинки сама і поводитьсь так, як вважає за необхідне.

Покарання також несе в собі й інші побічні ефекти. Це зниження почуття власного достоїнства, або поведження, продиктоване почуттям страху; це змішане почуття образи, нанесеної вам людиною, на любов якої ви розраховували; це зміцнення віри в те, що діяти з позиції сили — єдиний спосіб домогтися того, чого хочеш. Крім того, покарання робить дитину недовірливою і спонукує приховувати свої помилки.

Іншими побічним ефектом покарання можуть бути:

— Нерішучість, невпевненість у собі.
— Психосоматичні захворювання (зниження імунітету, порушення травлення, роботи серця) теж часто є наслідком стресу, викликаного покаранням.

Покарання і погрози вчать дитину не попадатися, роблять її метикуватою. Причиною застосування методу є те, що батьки просто не знають, що є ефективніші методи. Часто батьки такі заклопотані, що не можуть

пріділити достатньої уваги дитині: стежити за її поведінкою, вчасно відволікати від небажаних занять, терпляче пояснювати, що можна робити, а що ні і чому.

Взагалі-то завжди, коли дитина «погано» поводить, для цього є конкретні і дуже вагомі причини. Існує лише чотири мотиви, за яких діти «погано» поведуться:

1. Привернення уваги — «мені потрібна твоя особлива увага».
2. Вплив — «ти мені нічого не зробиш».
3. Помста — «шкодити у відповідь на образу».
4. Уникнення невдачі — «не буду і намагатися — все одно не вийде».

На навмисну поведінку дитини, яка хоче привернути увагу, інколи корисно взагалі не звертати увагу, щоб не закріплювати її. Але подумайте, як знайти час для того, щоб приділити дитині увагу — вона має потребу у цьому. Що ж до поведінки владнолюбця, найкраще, що може зробити дорослий — продемонструвати свою впертість, позбавлену агресії. При цьому варто подумати, як дитині проявити себе позитивно: дати їй право вибору, допомогти відчувати себе у чомусь компетентною. Важливо правильно зреагувати у випадку, якщо мотив поведінки — помста. Природна реакція батьків — довести свою правоту й наполягати на своєму — не працює. Треба знайти в собі силу і мудрість зробити перший крок до примирення. Та й дитині, що уникає невдач, потрібна підтримка. Не робіть усе замість неї, а хваліть навіть за незначний прогрес у вміннях, навичках, досягненнях.

Пам'ятайте слова відомого українського педагога В. Сухомлинського: «Сім'я — це те первинне середовище, де дитина повинна вчитися робити добро».